

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРІВ В ЧАСТИНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

TASKS AND FUNCTIONS OF THE ACTIVITIES OF PRE-TRIAL DETENTION CENTERS IN TERMS OF IMPLEMENTING STATE POLICY IN THE FIELD OF EXECUTION OF CRIMINAL SENTENCES

Халавка В.І., здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ORCID ID: 0009-0002-2362-5292

Актуальність статті полягає в тому, що діяльність слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань не є явищем хаотичним, адже така діяльність має чітко визначену мету, досягнення якої обумовлює необхідність вирішення низки завдань та реалізації чітко закріплених функцій. Головною метою кримінального покарання є забезпечення правопорядку у вигляді дотримання прав та свобод людини шляхом покарання винних у кримінально-караних діяннях, що порушують правопорядок, їх виправлення та запобігання продовженню вчинення ними подальшої злочинної діяльності, а також проявів кримінальної поведінки інших осіб. Першим способом досягнення правопорядку у кримінальному покаранні доцільно вважати саме покарання як несприятливі наслідки вчинення протиправного діяння у формі, визначеній кримінальним законом. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, виділено ключові завдання діяльності слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Акцентовано увагу на тому, що завдання обумовлюють специфіку функцій, які фактично є практичним відображенням діяльності слідчих ізоляторів за напрямом реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, є наступні: 1) ізоляційні – забезпечення умов ізоляції засуджених, зокрема щодо роздільного тримання відповідно до законодавства; 2) правозабезпечувальні – надання згідно вимог законодавства ув'язненим можливість користуватися тими правами та свободами, в яких вони не обмежені вироком суду (право на шлюб, на батьківство, на навчання, на медичне обслуговування, на свободу віросповідання тощо); 3) виховні, у тому числі соціалізаційні – провадження діяльності, спрямованої на виправлення засуджених, формування їх особистісних якостей та поведінки в суспільстві на засадах поваги до закону, прав та свобод інших людей (зокрема допуск представників громадських та релігійних організацій до взаємодії з засудженими).

Ключові слова: мета, завдання, функції, слідчі ізолятори, державна політика, виконання, кримінальні покарання.

The relevance of the article lies in the fact that the activities of pre-trial detention centers in terms of implementing state policy in the field of execution of criminal sentences are not a chaotic phenomenon, because such activities have a clearly defined goal, the achievement of which requires the solution of a number of tasks and the implementation of clearly defined functions. The main goal of criminal punishment is to ensure law and order in the form of compliance with human rights and freedoms by punishing those guilty of criminally punishable acts that violate law and order, their correction and prevention of their continued commission of further criminal activity, as well as manifestations of criminal behavior of other persons. The first way to achieve law and order in criminal punishment is to consider punishment itself as the adverse consequences of committing an illegal act in the form determined by criminal law. The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of current legislation, highlights the key tasks of the activities of pre-trial detention centers in terms of implementing state policy in the field of execution of criminal sentences. Attention is drawn to the fact that the tasks determine the specifics of the functions, which are actually a practical reflection of the activities of pre-trial detention centers in the direction of implementing state policy in the field of execution of criminal sentences. It was concluded that the key tasks of the activities of pre-trial detention centers in terms of implementing state policy in the field of execution of criminal sentences are the following: 1) isolation - ensuring conditions for the isolation of convicts, in particular regarding separate detention in accordance with the legislation; 2) law enforcement - providing, in accordance with the requirements of the legislation, prisoners with the opportunity to use those rights and freedoms in which they are not limited by a court verdict (the right to marriage, parenthood, education, medical care, freedom of religion, etc.); 3) educational, including socialization - carrying out activities aimed at correcting convicts, forming their personal qualities and behavior in society on the basis of respect for the law, the rights and freedoms of other people (in particular, allowing representatives of public and religious organizations to interact with convicts).

Key words: goal, tasks, functions, pre-trial detention centers, state policy, execution, criminal sentences.

Актуальність теми. Діяльність слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань не є явищем хаотичним, адже така діяльність має чітко визначену мету, досягнення якої обумовлює необхідність вирішення низки завдань та реалізації чітко закріплених функцій. Зауважимо, що головною метою кримінального покарання є забезпечення правопорядку у вигляді дотримання прав та свобод людини шляхом покарання винних у кримінально-караних діяннях, що порушують правопорядок, їх виправлення та запобігання продовженню вчинення ними подальшої злочинної діяльності, а також проявів кримінальної поведінки інших осіб. Першим способом досягнення правопорядку у кримінальному покаранні доцільно вважати саме покарання як несприятливі наслідки вчинення протиправного діяння у формі, визначеній кримінальним законом. З огляду на зазначене вище, можемо говорити про те, що метою діяльності слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань

є створення та втілення законодавчо визначених умов відбування покарання, що спрямовані на виконання його завдань: притягнення до відповідальності, виправлення, попередження вчинення нових злочинів, як з боку самого засудженого, так і з боку інших осіб.

Стан дослідження. Різні аспекти діяльності слідчих ізоляторів в Україні, в своїх наукових працях розглядали: В.І. Андріяш, С.С. Берднік, В.В. Василевич, О.Н. Євтушенко, С.В. Зливко, О.В. Ільїна, Н.В. Коломієць, К.В. Муравйов, Є.С. Лазеба, М.М. Яцишин та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі фактично неопрацьованим є дослідження завдань та функцій діяльності слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Саме тому метою статті є: встановити завдання та функції діяльності слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Виклад основного матеріалу. Категорія «завдання» глумачним словником української мови розкривається, як: наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і т. ін.; мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити [1, с. 40]. Тож завдання – це ті кроки (обсяг, вид діяльності), що призводять до досягнення мети, роботи установи в правильному напрямку, виконання призначення.

Головним завданням діяльності слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, на наш погляд, є додержання встановленого режиму ізоляції осіб, що на законних підставах перебувають в ньому. Закон України «Про попереднє ув'язнення» визначає, що основними вимогами режиму в місцях попереднього ув'язнення є ізоляція осіб, взятих під варту, постійний нагляд за ними і роздільне тримання їх у визначеному законом порядку, наприклад, чоловіків – окремо від жінок; неповнолітніх – окремо від повнолітніх осіб; осіб, які раніше відбували покарання в місцях позбавлення волі, – окремо від осіб, які не перебували в місцях позбавлення волі; осіб, обвинувачених або підозрюваних у вчиненні тяжких злочинів, пов'язаних з насильством або внаслідок яких потерпілому спричинені тілесні ушкодження, смерть, та особливо тяжких злочинів, – окремо від інших осіб, які перебувають під вартою [2]. Тобто саме ізоляція осіб, згідно встановлених вимог, є головною задачею діяльності СІЗО. А відтак, ізолюючи засудженого як особу, винну у вчиненні кримінально-каранного діяння, держава (в особі СІЗО) виконує завдання із попередження вчинення подальших кримінальних правопорушень.

Варто також зауважити, що забезпечення умов тримання, заснованих на повазі до гідності і прав засуджених, має поєднуватися з виконанням завдань із виправлення та ресоціалізації. Н.О. Рибалка зазначає, що метою Державної кримінально-виконавчої служби є створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, а саме впровадження сучасних підходів до процесу виправлення та ресоціалізації засуджених, з урахуванням міжнародного, в тому числі європейського досвіду, що дозволить забезпечити трансформацію та переорієнтацію карального підходу до реабілітаційного у роботі із засудженими [3]. Виправлення засуджених розглядається законодавством як процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки. Ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. Необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого [4].

На переконливу думку Н.О. Рибалки, створення ресоціалізаційного простору у місцях позбавлення волі сприятиме виправленню поведінки засудженого, зміні способу його міркування та способу життя, поверненню до загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, не вчиняючи у подальшому нові злочини. Для досягнення мети дослідника виділяє наступні пріоритетні напрями діяльності: впровадження оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення засудженими до позбавлення волі та наповнення підсистеми «КАСАНДРА» у Єдиному реєстрі засуджених та осіб, узятих під варту; розроблення та впровадження корекційно-реабілітаційних програм у роботі із засудженими до позбавлення волі та планування індивідуальної роботи з ними; забезпечення психологічної підтримки і психологічного супроводу засуджених, удосконалення змісту та форм роботи психологів в установах виконання покарань; створення соціокультурного простору та участь у соціально-значимих проєктах під час відбування покарання; розширення можливостей з отримання освіти засудженими, в тому числі і неформальної (з використанням дистанційних технологій); удосконалення підходів щодо підготовки засуджених до звільнення [3]. Перелічені напрями є фактично тими кроками, реалізація яких спрямована на досягнення цілі – виправлення засуджених, та є актуальними і у застосуванні їх в діяльності СІЗО.

Отже, завдання – це уточнення обсягу дій із реалізації поставленої мети. Вони окреслюють основні шляхи вико-

нання призначення слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Тобто визначають основні сфери їх діяльності. Завдання є орієнтирами для подальшого виділення функцій СІЗО в цій сфері.

Категорія «функція», яка походить з латинського «function» («відправлення», «діяльність»), широко використовується у таких науках, як: математиці, психології, філософії, соціології, економіці та ін. Вона вживається в значенні обов'язку, певного виду діяльності, властивості, залежності однієї причини від іншої і т.д., а також відображає сутність і зміст управлінської діяльності на всіх рівнях управління [5, с. 82]. Отже, фактично функції є колом діяльності, що неодмінно пов'язано із призначенням розглядуваного суб'єкта.

Згідно Кримінально-виконавчого кодексу слідчі ізолятори виконують функції виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання й виправних колоній середнього рівня безпеки стосовно засуджених, які залишені для роботи з господарського обслуговування. У період дії воєнного стану в Україні та протягом двох років після його припинення чи скасування у слідчих ізоляторах можуть створюватися сектори максимального рівня безпеки для відбування покарання чоловіками, засудженими до довічного позбавлення волі, з урахуванням їхніх прав та обов'язків та з дотриманням вимог суворой ізоляції від інших категорій осіб, які тримаються у цих установах [7]. У цьому відношенні функції означають роль, яку виконують СІЗО у реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Якщо ж говорити про функції, як про коло його діяльності, то воно є багатоскладовим.

Правозастосувальна діяльність виявляється у формуванні та реалізації на основі спеціального законодавства у сфері виконання покарань та функціонування системи органів та установ виконання покарань, комплексу нормативно-правового регулювання управлінського, організаційного характеру, який визначає процедуру та порядок застосування конкретної юридичної норми у кримінально-виконавчих та адміністративних правовідносинах (у сфері діяльності установ та органів Державної кримінально-виконавчої служби України). Вона є загальною стосовно другої функції ДКВС – правоохоронної. Застосовувати право в буквальному розумінні можуть всі юридичні і фізичні особи, але коли мова йде про правозастосувальні органи, мають на увазі тільки державні органи, одним з видів яких є правоохоронні. Таким чином, правоохоронна діяльність спеціальних органів є складовою правозастосувальною [6, с. 176-177].

Слід погодитися з думкою С.В. Зливко про те, що органи й установи виконання покарань та слідчі ізолятори є підрозділами, які здійснюють боротьбу зі злочинністю, а так – є правоохоронними. Правоохоронна функція має місце у здійсненні різних напрямків правоохоронної діяльності, тобто такої державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу з суворим дотриманням встановленого законом порядку. Правоохоронна діяльність складається з кількох напрямків, кожний з яких має специфічні завдання і здійснюється властивими тільки йому певними методами. Правоохоронна діяльність Державної кримінально-виконавчої служби та її установ у системі загальних напрямків такої діяльності, в першу чергу, на думку дослідника, полягає у виконанні судового рішення, а також боротьбі зі злочинністю [6, с. 178]. Отже, погоджуючись із зазначеним автором, доцільно підкреслити, що основною функцією СІЗО є саме правоохоронна.

Зауважимо, що правоохоронна функція не може бути реалізована сама по собі, вона складається із реалізації низки функцій, що виконуються в процесі правозастосування. Слід погодитися з тим, що будь-який процес управління передбачає здійснення організуючої, виконавчої, розпорядчої та адміністративно-господарчої діяльності певним органом. Оскільки кримінально-виконавчу службу складає множинність елементів, тобто органів та установ виконання покарань, Служба, керуючи ними, здійснює цілу низку функцій: планування, організація, загальне керівництво, оперативне розпорядження, прогнозування,

облік та контроль [7, с. 32]. Перелічені функції реалізуються і в діяльності СІЗО як державної установи, яка реалізує управлінську діяльність у специфічній сфері.

Розглянемо загальний зміст означених функцій. Функція організації – це процес систематичного коригування багатьох завдань і взаємовідносин між людьми, що їх виконують. Функція організації спрямована на реалізацію визначених на попередньому етапі планів. Під організацією розуміють цілеспрямований вплив на колектив підприємства для створення механізму управління та взаємозв'язків у ній [5, с. 83]. Планування передбачає прогнозування, визначення цілей і завдань; свідомий вибір рішення: що робити, як, кому і коли [8, с. 84-85]. Під контролем розуміється зворотний зв'язок управлінського процесу, тобто приведення до нормального стану планів, які потерпіли крах. Контроль є постійною профілактичною діяльністю управлінського процесу для нормалізації його діяльності [5, с. 83-84]. Перелічені є загальними функціями, що властиві будь-якому органу влади та спрямовані на забезпечення його діяльності. Разом із цим в діяльності СІЗО вони набувають того змісту, що відображають специфіку виконання покладених на нього завдань.

На основі аналізу Положення про державну установу «Київський слідчий ізолятор» можна виділити такі групи функцій: організаційно-режимні із забезпечення ізоляції осіб згідно встановлених вимог (здійснює у порядку, визначеному нормативно-правовими актами, приймання осіб, узятих під варту, і засуджених, їх розміщення у камерах згідно із встановленими вимогами роздільного тримання та нормами площі, а також звільнення осіб з-під варту та за наявності підстав, встановлених діючим законодавством; організує та здійснює охорону, належну ізоляцію та постійний нагляд за особами, взятими під варту, і засудженими, а також будівництво, встановлення, використання та експлуатацію інженерно-технічних засобів охорони); охоронні (забезпечує правопорядок та вимагає від засуджених і осіб, узятих під варту, інших осіб виконання ними обов'язків, установлених законом; забезпечує безпеку засуджених і осіб, узятих під варту; здійснює оперативно-розшукову діяльність); контрольно-наглядові (здійснює безперервний контроль за станом оперативної обстановки у слідчому ізоляторі, виявляє причини та умови, що сприяють її ускладненню, а також усунення наслідків надзвичайних подій); правозабезпечувальні (створює належні умови для надання медичної допомоги засудженим та особам, узятим під варту; забезпечує проведення соціально-виховної та психологічної роботи та ін.); ресоціалізаційні (вирішує за участю уповноважених органів з питань пробації, центрів зайнятості державної служби зайнятості та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування питання щодо надання допомоги особам, звільненим з місць позбавлення волі, в їх трудовому і побутовому влаштуванні; проведення куль-

турно-масової роботи); також можна виділити функцію взаємодії (із судами системи судустрою України та органами прокуратури, іншими правоохоронними органами, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, державними і громадськими об'єднаннями у питаннях додержання законності, порядку та умов тримання осіб, узятих під варту, і засуджених) [9]. Такі функції деталізують роль СІЗО у сфері правоохорони. Наведений перелік функцій не є обмеженим, також СІЗО виконують функції, пов'язані із територіальною обороною та цивільним захистом, надання допомоги при проведенні слідчих дій, експертиз та ін., соціального захисту працівників тощо.

Висновки. Тож, проведений аналіз дає змогу дійти до висновку, що ключовими завданнями діяльності слідчих ізоляторів в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, є наступні: 1) ізоляційні – забезпечення умов ізоляції засуджених, зокрема щодо роздільного тримання відповідно до законодавства; 2) правозабезпечувальні – надання згідно вимог законодавства ув'язненим можливість користуватися тими правами та свободами, в яких вони не обмежені вироком суду (право на шлюб, на батьківство, на навчання, на медичне обслуговування, на свободу віросповідання тощо); 3) виховні, у тому числі соціалізаційні – провадження діяльності, спрямованої на виправлення засуджених, формування їх особистісних якостей та поведінки в суспільстві на засадах поваги до закону, прав та свобод інших людей (зокрема допуск представників громадських та релігійних організацій до взаємодії з засудженими).

Що ж стосується функцій, то вони представляють собою основні напрямки діяльності слідчих ізоляторів щодо реалізації окреслених вище завдань. Вони відображають правоохоронне призначення діяльності СІЗО як суб'єкта реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. До них, перш за все, доцільно віднести головну – правоохоронну функцію (боротьба зі злочинністю на основі застосування до осіб, винних у вчиненні кримінально-караних діянь, несприятливих наслідків у формі позбавлення (обмеження) їх прав та свобод, що має як попереджувальний, так і виховний вплив). Окремо слід виділити функції обов'язково-супутнього характеру, що є необхідними для забезпечення реалізації специфіки правоохоронного призначення СІЗО: організаційна (додержання встановленого режиму, зокрема внутрішнього розпорядку); попереджувально-виховна (насамперед, формування у свідомості засуджених стійкого негативного відношення як до самого діяння, так і до можливості повторного порушення законодавства); правозабезпечувальна (надання прав та свобод засудженим); ресоціалізаційна (пов'язана з підготовкою засуджених до законослухняного життя в суспільстві) та інші, які реалізуються в процесі правозастосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 3 : 3 / ред. тому: Г. М. Гнатюк, Т. К. Черторизька. 1972. 744 с.
2. Про попереднє ув'язнення. Закон України від 30 червня 1993 року № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>
3. Рибалка Н.О. Наша мета – створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань!. URL: <https://kvs.gov.ua/new/notice/11143/>
4. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
5. Лазеба Є. С. Основні функції управління підприємством та їх взаємозв'язок. *Вісник Полтавського державного аграрного університету*. Вип. 4.3. 2019. С. 81-85
6. Зливко С. В. Основні завдання і функції Державної кримінально-виконавчої служби України. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. № 1 (3). 2018. С. 170-181
7. Кримінально-виконавче право : підручник за ред. В. В. Голіни і А. Х. Степанюка. Х. : Право, 2011. 328 с.
8. Євтушенко О.Н., Андріяш В.І. Державне управління: [навчальний посібник у 3-х частинах]. Основи внутрішньої організації державного органу та менеджменту. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. Ч.3. 2014. 248 с.
9. Про затвердження Положення про державну установу «Київський слідчий ізолятор» : Наказ Міністерства юстиції України від 05.03.2020. № 805/5. URL: https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Polozhenia_KSIZO.pdf